

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-39>

УДК 336.1:364

БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

BUDGETARY PROVISION OF SOCIAL STANDARDS AS A FACTOR OF IMPROVING THE STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Синявська Любов Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцентка кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Ґжицького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2723-9551>

Содома Руслана Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцентка кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5020-6440>

Захарчишин Марія Ігорівна

аспірантка,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-4792-7951>

Syniavska Lubov

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies of Lviv

Sodoma Ruslana, Zakharchyshyn Mariia

Lviv State University of Life Safety

У статті досліджено особливості бюджетного забезпечення соціальних стандартів як важливого чинника підвищення рівня життя населення територіальних громад. Розкрито роль соціальних стандартів, зокрема прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, у формуванні бюджетних видатків та доходів бюджетної системи. Обґрунтовано їх вплив на фінансову спроможність територіальних громад через механізми міжбюджетних трансфертів та перерозподіл бюджетних ресурсів. Проаналізовано динаміку основних соціальних стандартів в Україні та визначено тенденції їх зростання. Встановлено, що підвищення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати сприяє збільшенню бюджетних видатків, водночас формуючи передумови для зростання доходів бюджетів за рахунок розширення податкової бази. Проведено порівняльний аналіз рівня мінімальної заробітної плати у країнах Європи та запропоновано виділити додаткову групу держав із показником менше 500 євро. Доведено, що ефективне бюджетне забезпечення соціальних стандартів сприяє зміцненню фінансової спроможності територіальних громад, підвищенню рівня життя населення та забезпеченню збалансованості бюджетної системи.

Ключові слова: бюджет, соціальний захист населення, соціальне забезпечення, соціальні стандарти, доходи населення, територіальні громади.

The article examines the budgetary provision of social standards as an important factor in improving the standard of living of the population of territorial communities. The role of social standards, in particular the subsistence minimum and the minimum wage, in shaping both the expenditure and revenue parts of the budget system is substantiated. It is determined that social standards act as basic benchmarks of state social policy and significantly influence the financial capacity of local budgets. The interdependence between the growth of social standards and changes in

budget expenditures on social protection, wages in the public sector, and social transfers is analyzed. It is proved that increasing the subsistence minimum leads to a direct rise in budget expenditures, while indirectly affecting budget revenues through increased consumer demand and expansion of the tax base. The impact of minimum wage growth on personal income tax revenues, which form a significant share of local budget revenues, is also highlighted. The importance of intergovernmental transfers in ensuring the financial capacity of territorial communities and balancing their budgetary opportunities is substantiated. It is established that higher social standards increase the need for transfers from the state budget to finance delegated social responsibilities and support the provision of public services. The dynamics of key social standards in Ukraine during 2020–2026 are analyzed using trend models, which confirm a steady upward tendency. A comparative analysis of minimum wages in European countries is conducted, and an additional group of countries with minimum wages below 500 euros is proposed. It is noted that Ukraine belongs to this group, indicating a significant gap between national and European social standards. The study concludes that effective budgetary provision of social standards contributes to strengthening the financial capacity of territorial communities, improving the standard of living of the population, and ensuring the balance and sustainability of the budget system. These findings highlight the importance of coordinated fiscal and social policy measures at both national and local levels.

Keywords: budget, social protection of the population, social security, social standards, population income, territorial communities.

Постановка проблеми. В сучасних умовах соціально-економічного розвитку держави важливу роль відіграє бюджетна система, через яку реалізується соціальна функція держави та здійснюється фінансування соціальних стандартів. Саме соціальні стандарти, зокрема прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, соціальні допомоги та інші гарантії, виступають базовими орієнтирами формування рівня життя населення територіальних громад. Їх забезпечення значною мірою залежить від фінансових можливостей бюджетної системи.

В умовах бюджетної децентралізації особливої актуальності набуває дослідження впливу соціальних стандартів на фінансову спроможність територіальних громад. Обмеженість бюджетних ресурсів, зростання соціальних видатків та необхідність забезпечення збалансованості бюджетів актуалізують питання ефективності бюджетного забезпечення соціальних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми бюджетного забезпечення соціальних стандартів та рівня життя населення досліджувалися у працях багатьох науковців. Значний внесок у розвиток теоретичних засад бюджетної політики зроблено І. О. Луніною [3], яка розглядає бюджетні видатки як інструмент соціально-економічного розвитку. Питання соціальних стандартів як основи формування бюджетних видатків досліджували Н. Сивульська та А. Славкова [7].

Окремі аспекти формування рівня життя населення висвітлені у працях В. А. Красномоця [2], та О. Г. Рябеки [6]. Важливим напрямом сучасних досліджень є забезпечення організаційно-правових умов фінансування соціальної сфери. Зокрема, С. М. Бортник та

І. О. Сєвідова [11] акцентують увагу на необхідності підвищення ефективності бюджетного механізму та забезпечення прозорості фінансування соціального сектору як передумови підвищення рівня соціальних стандартів і якості життя населення. Водночас недостатньо дослідженим залишається питання впливу бюджетного забезпечення соціальних стандартів на фінансову спроможність територіальних громад, що зумовлює необхідність подальших досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблематика дослідження полягає в тому, що в наукових дослідженнях здебільшого розглядаються окремі аспекти бюджетного забезпечення соціальних стандартів або їх вплив на рівень життя населення без належного комплексного поєднання цих процесів на рівні територіальних громад. Недостатньо уваги приділяється узгодженню зростання соціальних стандартів із реальними фінансовими можливостями місцевих бюджетів, а також впливу такого зростання на фінансову спроможність громад у довгостроковій перспективі. Залишаються невизначеними питання оптимізації структури бюджетних видатків в умовах підвищення соціальних гарантій, ефективності механізмів міжбюджетного регулювання та їх ролі у забезпеченні збалансованого розвитку територіальних громад. Крім того, не узагальнено і не систематизовано підходи до адаптації національних соціальних стандартів до європейського рівня з урахуванням бюджетних обмежень і сучасних соціально-економічних викликів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження бюджетного забезпечення соціальних

стандартів, обґрунтування їх значення у формуванні бюджетних видатків, аналіз впливу прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати на доходну і видаткову частини бюджетної системи, а також визначення ролі міжбюджетних трансфертів у забезпеченні соціальних гарантій та підвищенні рівня життя населення територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджетна система є основним інструментом реалізації соціальної політики держави та забезпечення соціальних гарантій. Через державний та місцеві бюджети здійснюється фінансування соціального захисту населення, що включає виплату соціальних допомог, пенсій, субсидій, а також фінансування освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг.

Соціальні стандарти виступають основою формування бюджетних видатків на соціальний захист населення та важливим інструментом впливу держави на рівень життя громадян. Прожитковий мінімум використовується

для визначення розмірів соціальних виплат і державної допомоги, а мінімальна заробітна плата впливає на фонд оплати праці працівників бюджетної сфери та формування доходів населення.

Рівень життя населення територіальних громад як інтегральна економічна категорія формується в результаті взаємодії соціальних стандартів, бюджетної політики та економічних чинників [8]. Підвищення соціальних стандартів сприяє зростанню доходів населення, підвищенню купівельної спроможності та покращенню соціально-економічного розвитку територій.

Формування соціальних стандартів здійснюється відповідно до принципів державної соціальної політики, основні з яких узагальнено на рис. 1. Вони передбачають забезпечення соціальних прав громадян, законодавче встановлення державних нормативів, наукову обґрунтованість норм споживання та врахування міжнародних стандартів у сфері соціального захисту населення.

Рис. 1. Основні принципи формування державних соціальних стандартів

Джерело: сформовано авторами на основі [5]

Таким чином, принципи формування соціальних стандартів визначають основу бюджетного забезпечення соціальних гарантій.

Зростання прожиткового мінімуму прямо впливає на збільшення видатків бюджету, оскільки він є базовим показником для визначення розмірів соціальних виплат і державної допомоги. Водночас його підвищення має опосередкований вплив на доходи бюджету через зростання платоспроможного попиту населення громад, що сприяє збільшенню надходжень від непрямих податків. Схематично цей взаємозв'язок наведено на рис. 2.

Підвищення мінімальної заробітної плати сприяє збільшенню бази оподаткування податку на доходи фізичних осіб, що безпосередньо впливає на доходи бюджетів. Оскільки ПДФО є одним із основних джерел формування доходів бюджетів територіальних громад, зростання мінімальної заробітної плати забезпечує збільшення податкових

надходжень та підвищення фінансової спроможності бюджетної системи.

Пенсійні виплати мають переважно видатковий характер для бюджету, однак їх зростання може опосередковано впливати на доходи бюджету через підвищення споживчого попиту. Отримані пенсіонерами кошти спрямовуються на придбання товарів і послуг, що забезпечує надходження непрямих податків, зокрема податку на додану вартість та акцизного податку.

Фінансування соціальних стандартів здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Значну роль у цьому процесі відіграють міжбюджетні трансферти, які забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів. Оскільки значна частина соціальних видатків територіальних громад фінансується саме за рахунок трансфертів з державного бюджету, вони виступають важливим інструментом

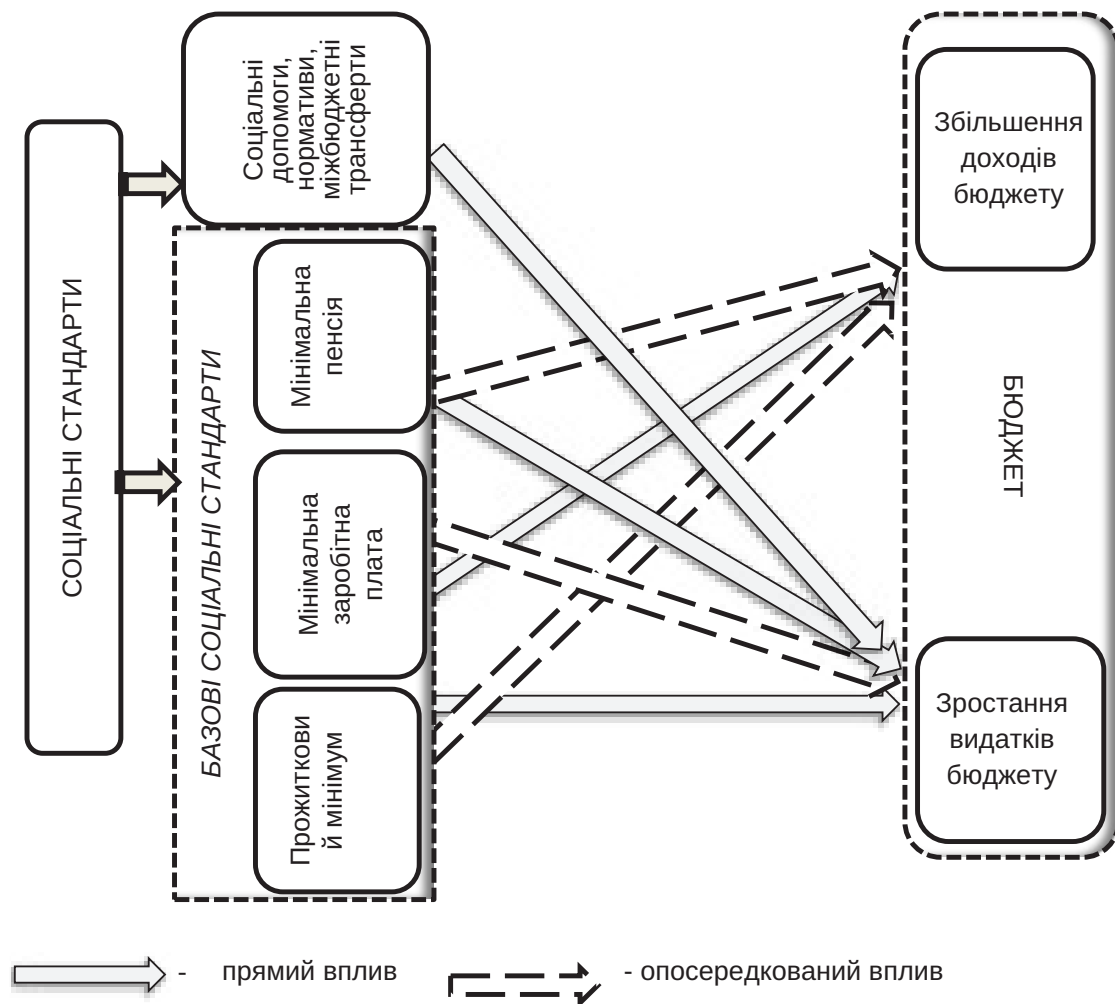

Рис. 2. Вплив соціальних стандартів на доходи та видатки бюджету

Джерело: сформовано авторами

реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні.

Підвищення державних соціальних стандартів безпосередньо впливає на обсяг міжбюджетних трансфертів, зокрема освітньої та медичної субвенцій, а також базової дотації вирівнювання. Зміна соціальних стандартів формує додаткову потребу у фінансових ресурсах територіальних громад для виконання делегованих державою повноважень у сфері соціального захисту населення. Це зумовлює перерозподіл бюджетних коштів між бюджетами різних рівнів та безпосередньо впливає на фінансову спроможність територіальних громад.

Таким чином, міжбюджетні трансферти виступають ключовим механізмом забезпечення соціальних гарантій і вирівнювання фінансових можливостей територіальних громад.

Розмір мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму щорічно визначається Законом про Державний бюджет [1] на відповідний рік. Динаміку співвідношення основних соціальних стандартів в Україні представлено на рис. 3.

Аналіз динаміки соціальних стандартів в Україні за 2020–2026 рр. доповнено побудовою лінійних трендів мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Отримані результати свідчать про наявність стійкої тенденції до зростання обох показників протягом досліджуваного періоду.

Лінійна модель зміни мінімальної заробітної плати характеризується високим коефіцієнтом детермінації ($R^2 = 0,9578$), що свідчить

про значну залежність показника від часової динаміки та підтверджує стабільність зростання цього соціального стандарту. Це означає, що більша частина варіації мінімальної заробітної плати пояснюється саме загальною тенденцією її підвищення.

Для прожиткового мінімуму коефіцієнт детермінації становить $R^2 = 0,9808$, що свідчить про ще більш рівномірний характер зростання даного показника. Такий результат підтверджує поступове та прогнозоване підвищення прожиткового мінімуму протягом аналізованого періоду.

Порівняння ліній тренду показує, що мінімальна заробітна плата зростає швидшими темпами, ніж прожитковий мінімум, що зумовлює збільшення розриву між зазначеними соціальними стандартами. Така тенденція впливає на формування бюджетних видатків на оплату праці у бюджетній сфері та соціальні трансферти, що підкреслює роль бюджетної системи у забезпеченні соціальних гарантій населення.

Сучасні технології, інноваційні рішення та інструменти управління в територіальних громадах мають спрямувати свої зусилля на формування ефективних систем моніторингу ризиків, оперативне реагування на них із залученням необхідних ресурсів [9].

Для порівняння рівня соціальних стандартів у міжнародному контексті доцільно проаналізувати розподіл країн Європи за рівнем мінімальної заробітної плати (рис. 4).

Євростат поділяє країни за рівнем мінімальної заробітної плати на три основні групи: понад 1500 євро, від 1000 до 1500 євро

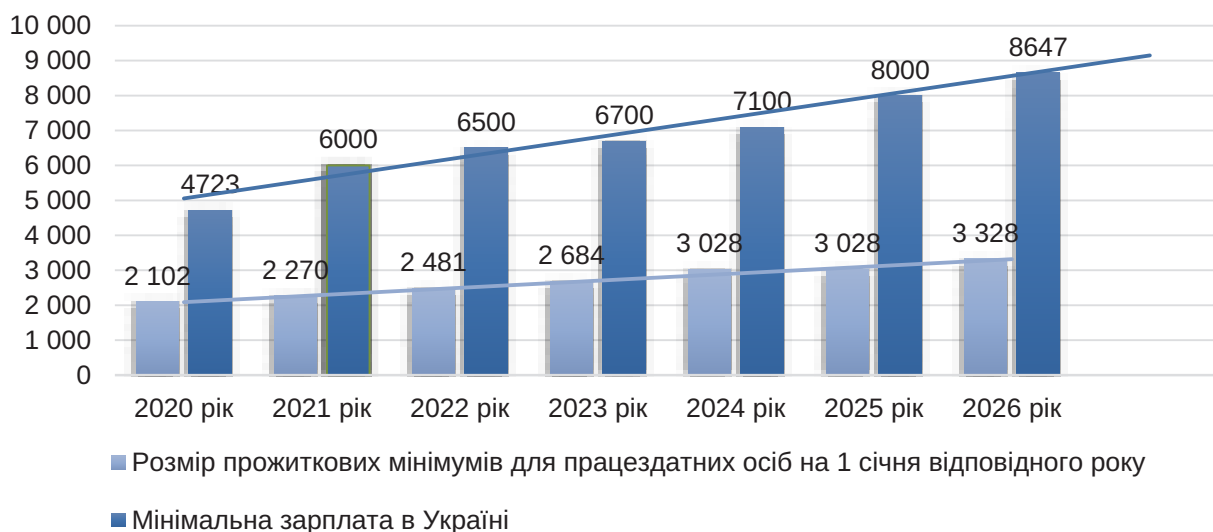
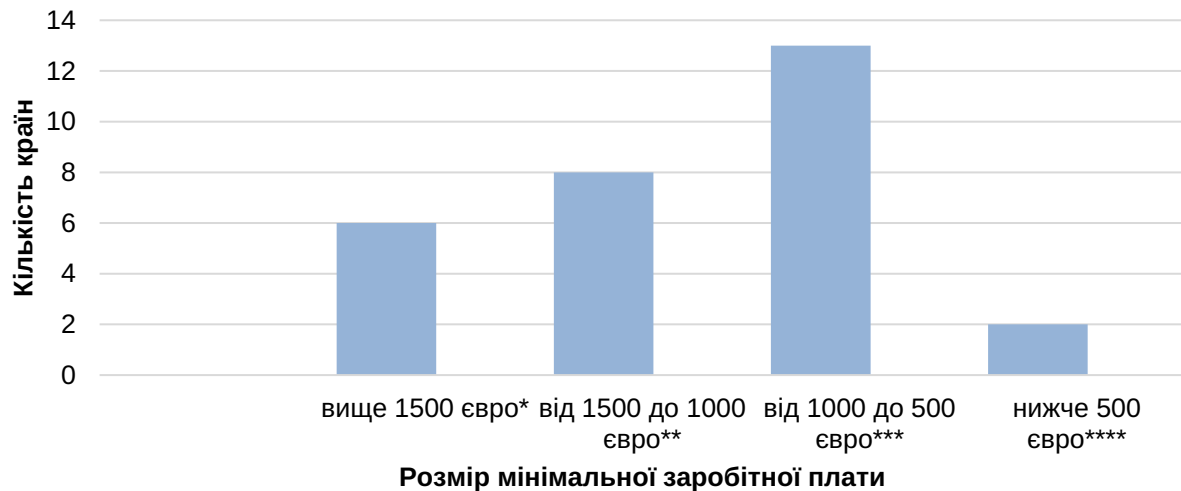

Рис. 3. Динаміка прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати в Україні

Джерело: сформовано автором на основі [4; 10]

*- Люксембург, Ірландія, Німеччина, Нідерланди, Бельгія, Франція.

**Іспанія, Словенія, Литва, Польща, Кіпр, Португалія, Хорватія, Греція.

***Мальта, Чехія, Словаччина, Естонія, Угорщина, Румунія, Латвія, Сербія, Чорногорія, Туреччина, Болгарія, Македонія, Албанія

**** Молдова, Україна (173 євро)

Рис. 4. Розподіл країн Європи за рівнем мінімальної заробітної плати, станом на січень 2026 року

Джерело: сформовано авторами на основі [12]

та менше ніж 1000 євро. Водночас, на нашу думку, доцільно деталізувати класифікацію та виділити додаткову четверту групу країн із рівнем мінімальної заробітної плати менше 500 євро. До цієї категорії належать лише дві держави, серед яких Україна, де розмір мінімальної заробітної плати становить лише 173 євро. Виокремлення такої групи дозволяє більш чітко відобразити значну диференціацію рівнів оплати праці та підкреслити суттєве відставання окремих країн від загальноєвропейських показників. Це вказує на необхідність посилення соціальної політики.

Подібна диференціація рівнів мінімальної заробітної плати відображає значні відмінності у соціально-економічному розвитку європейських держав, продуктивності праці та фінансових можливостях бюджетних систем. Країни з високим рівнем мінімальної заробітної плати характеризуються більш розвинутою економікою, вищим рівнем доходів населення та стабільнішою системою соціального захисту. Водночас держави з нижчим рівнем мінімальної заробітної плати мають обмежені фінансові ресурси, що впливає на рівень соціальних гарантій та потребує додаткових

механізмів державної підтримки населення.

Для України така ситуація свідчить про необхідність підвищення ефективності бюджетної політики у сфері забезпечення соціальних стандартів. Поступове збільшення мінімальної заробітної плати повинно супроводжуватися зростанням продуктивності праці, розширенням доходної бази бюджетів та посиленням фінансової спроможності територіальних громад. Це сприятиме покращенню рівня життя населення, зменшенню соціально-економічної диференціації та наближенню національних соціальних стандартів до європейських показників.

Висновки. Соціальні стандарти виступають вагомим інструментом реалізації соціальної політики держави та важливим чинником формування рівня життя населення територіальних громад. Прожитковий мінімум і мінімальна заробітна плата безпосередньо впливають на структуру бюджетних видатків, зокрема на фінансування соціального захисту, оплату праці у бюджетній сфері та соціальні трансферти. Водночас їх підвищення формує передумови для зростання доходів бюджетів через розширення бази оподаткування та

збільшення надходжень податку на доходи фізичних осіб і непрямих податків.

Динаміка основних соціальних стандартів в Україні має стійку тенденцію до їх зростання та збільшення розриву між мінімальною заробітною платою і прожитковим мінімумом. Це посилює навантаження на бюджетну систему, водночас стимулюючи підвищення доходів населення територіальних громад. Важливу роль у забезпеченні соціальних гарантій відіграють міжбюджетні трансферти, які забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів та підтримують фінансову спроможність територіальних громад при зростанні соціальних стандартів.

Проведений нами порівняльний аналіз рівня мінімальної заробітної плати в країнах Європи показав значну диференціацію соціальних стандартів та підтвердив суттєве відставання України від європейських держав. Така тенденція спонукає до підвищення ефективності бюджетної політики у сфері соціального забезпечення.

Подальше вдосконалення бюджетної політики має бути спрямоване на узгодження зростання соціальних стандартів із можливостями бюджетів, підвищення ефективності міжбюджетного регулювання та наближення національних соціальних стандартів до європейського рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. № 2456-VI / Верховна Рада України. URL: <https://surl.li/kytmdc> (дата звернення: 16.02.2026).
2. Красномовец В. А. (2014) Сучасний стан та основні напрями підвищення рівня життя населення. *Фінансовий простір*. 2014. № 3. <https://surl.li/tnyvjy>
3. Луніна І.О. (2020) Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання : *монографія*. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2020. 440 с. URL: <https://surl.li/grcxup>
4. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15 липня 1999 р. № 996-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://surl.li/korzkl> (дата звернення: 16.02.2026).
5. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05 жовтня 2000 № 2017-III (зі змінами). URL: <https://surl.li/vtoyyu> (дата звернення: 06.03.2026).
6. Рябека О. Г. (2013) Соціально-економічні чинники формування рівня життя населення. *Економіка та держава*. 2013. № 12. С. 78–82. URL: <https://surl.li/koboax>
7. Сивульська, Н., Славкова, А. (2024). Соціальний бюджет України: основні тенденції останніх років та реалії під час війни. *Економіка та суспільство*, (59). URL: <https://surl.li/kdkarw>
8. Смирнова, І., Сімакова, О., Карлаш, Ю. (2021). Державні соціальні стандарти та гарантії як основа ефективного розвитку соціального захисту населення в Україні. *Економіка та суспільство*, (34). URL: <https://surl.li/lmwca>
9. Содома Р., Захарчишин М. (2025). Управління ризиками в контексті стійкості територіальної громади в умовах воєнного стану. *Сталий розвиток економіки*, (5 (56)), 307-313. URL: <https://surl.li/qidakx>
10. Статистичний щорічник України. *Державна служба статистики України*. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.03.2026).
11. Bortnyk S. M., Sievidova I. O. (2023) Ensuring organisational and legal conditions for financing the social sector of Ukraine. *Law and Safety*, 90(3), pp. 9–20. doi:10.32631/pb.2023.3.01
12. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 12.03.2026).

REFERENCES:

1. Byudzhethnyy kodeks Ukrayiny vid 08 lypnya 2010 r. № 2456-VI [Budget Code of Ukraine dated July 8, 2010 No. 2456-VI] / Verkhovna Rada Ukrayiny [Verkhovna Rada of Ukraine]. URL: <https://surl.li/kytmdc>
2. Krasnomovets V. A. (2014) Suchasnyy stan ta osnovni napryamy pidvyshchennya rivnya zhyttya naseleennya [Current state and main directions of improving the standard of living of the population]. *Finansovyy prostir [Financial space]*. 2014. No. 3. <https://surl.li/tnyvjy> (in Ukrainian).
3. Lunina I.O. (2020) Publichni finansy v makroekonomichniy politytsi zrostannya : monohrafiya [Public Finance in Macroeconomic Growth Policy: *Monograph*]. NAN Ukrayiny, DU «In-t ekon. ta prognouzv. NAN Ukrayiny» [NAS of Ukraine, State Institution "Inst. of Economics and Forecasting NAS of Ukraine]. Kyiv, 2020. 440 p. URL: <https://surl.li/grcxup> (in Ukrainian).

4. Pro prozhytkovyy minimum: Zakon Ukrayiny vid 15 lypnya 1999 r. № 996-XIV [On the subsistence minimum: Law of Ukraine of July 15, 1999 No. 996-XIV]. Verkhovna Rada Ukrayiny [Verkhovna Rada of Ukraine]. URL: <https://surl.li/kopzkl> (date of application: 02.16.2026).

5. Pro derzhavni sotsial'ni standarty ta derzhavni sotsial'ni harantiyi : Zakon Ukrayiny vid 05 zhovtnya 2000 № 2017-III (zi zminamy) [On State Social Standards and State Social Guarantees: Law of Ukraine dated October 5, 2000 No. 2017-III]. (as amended). URL: <https://surl.li/vtoyyy> (access date: 06.03.2026).

6. Ryabeka O. G. (2013) Sotsial'no-ekonomichni chynnyky formuvannya rivnya zhyttya naselennya [Socio-economic factors shaping the standard of living of the population]. *Ekonomika ta derzhava [Economy and State]*. 2013. No. 12. P. 78–82. URL: <https://surl.li/koboax> (in Ukrainian).

7. Syvulska, N., & Slavkova, A. (2024). Sotsial'nyy byudzhet Ukrayiny: osnovni tendentsiyi ostannikh rokov ta realiyi pid chas viyny [The social budget of Ukraine: main trends of recent years and realities during the war]. *Ekonomika ta suspil'stvo [Economy and Society]*, (59). URL: <https://surl.li/kdkarw> (in Ukrainian).

8. Smyrnova, I., Simakova, O., Karlash, Yu. (2021). Derzhavni sotsial'ni standarty ta harantiyi yak osnova efektyvnoho rozvytku sotsial'noho zakhystu naselennya v Ukrayini. [State social standards and guarantees as the basis for the effective development of social protection of the population in Ukraine]. *Ekonomika ta suspil'stvo [Economy and Society]*, (34). URL: <https://surl.li/lmwca> (in Ukrainian).

9. Sodoma R., Zakharchyshyn M. (2025). Upravlinnya ryzykamy v konteksti stiykosti terytorial'noyi hromady v umovakh voyennoho stanu. [Risk management in the context of territorial community resilience under martial law]. *Stalyy rozvytok ekonomiky [Sustainable Economic Development]*, (5 (56), 307-313. URL: <https://surl.li/qidakx> (in Ukrainian).

10. Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny. [Statistical Yearbook of Ukraine]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny [State Statistics Service of Ukraine]. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (access date: 22.03.2026).

11. Bortnyk S. M., Sievidova I. O. (2023) Ensuring organisational and legal conditions for financing the social sector of Ukraine. *Law and Safety*, 90(3), pp. 9–20. doi:10.32631/pb.2023.3.01

12. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (access date: 12.03.2026).

Дата надходження статті: 01.04.2026

Дата прийняття статті: 22.04.2026

Дата публікації статті: 27.04.2026